
A SZENT ORSOLYA REND MEGTELEPEDÉSE BUDAPESTEN

A budai orsolyiták iskoláinak története 1922–1948

GRÁBERNÉ BÖSZE KLÁRA

AZ ORSOLYITÁK BUDAPESTEN

Az intézmény történetéről, illetve a budapesti iskola indulásáról az első – 1926-ban megjelent – értesítő így ír: „Triannonnak kellett jönni, hogy hazánk fővárosában – Budapestben – is megtelepedjen a Rend. Ugyanis a cseh-megszállás miatt Kassáról eljönni kényszerült magyar apácák egy része a jóságos kassai püspök úr [...] engedélyével Budán próbálkozott a nehéz időkben elhelyezkedni”. A hercegprímás a letelepedési engedélyt megadta (2650/1922. aug. 31. kelt rendeletével) és a Margit körüti ferencesekre bízta az apácákat. „Páter Siposs J. Lenárt [...] szt. Ferenc-rendi Atyát nevezte ki házigazgatóvá [...], hogy a kolostort kormányozza és fölötte örökadjék [...]”. A Hercegprímás úr (3053/1925. sz. leirata) [...] tudatja a Renddel, hogy az Apostoli Szentszék a budapesti Orsolyita-apácák jogi ügyeit [...] rendezte, hogy elfogadta az új letelepülést, mint önálló pápai klauzurás házat [...]”¹

Kassára 1698. október 29-én érkeztek az orsolyita apácák az egri érsek meghívására, hogy a leányokat istenes életre neveljék és jó honleányokká képezzék. 1699-ben nyílt meg elemi iskolájuk. Az 1860/61. tanévben tanítónőképző intézetet, 1900-ban polgári leányiskolát, 1905-ben női gazdasági tanintézetet, majd kereskedelmi szaktanfolyamot és felsőbb leányiskolát is nyitottak. 1918. december 29-én a várost megszállták a csehek. A polgári iskolát meghagyták, de az intézet feketelistára került, be nem zárták, működését azonban igyekeztek ellehetleníteni.

Buda II. kerületében nem volt katolikus leányiskola, így az állami és egyházi főhatóságok segítségével megnyitották iskolájukat, először a polgári leányiskolát. Az első értesítőben az intézet alapításának története „A Szt. Orsolya-apácarend multjából” című első fejezetben olvasható. „A szent Orsolya-rend mint tanítórend 1723-ban az azon évben hozott országos törvények 96-ik cikkének erejével Magyarországon [...] bevettnek és becikkelyezettnek nyilvánítatik.” Holott „Magyarországon Eleonóra királyné, I. Lipót hitvese telepítette le a rendet. 1676-ban Pozsonyban létesült az első ház; innen nemsokára új rajok mentek az ország nagyobb-jelentőségű városaiba.” „A szent Orsolya-rend volt az első női tanítórend; alapítója: Merici szent Angela, ki

---

1 A Szent Orsolya-apácarend „Szent Angela” intézetének (Budapest, II. kerület, Áldás-utca 1. Rózsadomb) értesítője az 1922-23; 1923-24; 1924-25; 1925-26-ik tan évekről. Bp., 1926. p. 5.

a nőkérdés és leánynevelés legelső s [...] legnagyobb apostola volt.”² Majd a szerző részletesen ismerteti Merici Szent Angela életrajzát.

„Iskolánk multja” című második fejezetből megtudhatjuk a kezdet és az alapítás nehézségeit. De nagyon sokan segítettek és támogatták az új iskolát. Dr. Sipőcz Jenő főpolgármester „ajánlatára 59.901./1922.VII. sz. a. k. leiratával 2 tantermet s 1 irodahe-lyiséget engedett át bebutorozva, fűtéssel, világítással teljesen ingyenesen e rendi iskola céljaira” a főváros tanácsa. Csapó Rezső elemi iskolai igazgató „hajléktalan apácákat igazi megértő kartársi vendégszeretettel fogadta s ma, immár negyedik éve, változatlan barátságos megértéssel látja őket és iskolájukat a gondjaira bízott épületben.”³ Gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter „a kezdet nehézségeinek legyőzé- sére 200.000 K segélyt utalt ki az apácák számára, valamint az apáca tanítónők számára folyósította a szerzetesnők ellátási pótlékát”. Természetesen még sokan mások is segítet- tek, elsősorban a Margit-körúti ferencesek.

Már az 1923/24. tanévben az egyik szülői értekezleten az a kívánság merült fel, hogy a polgári iskola negyedik osztályát végzett tanulók részére nyisson a rend leánygimná- ziumot. „Ez az óhaj már az 1924/25. tanévben valóra is vált, amit dr. Pintér Jenő tanker. főigazgató úr [...] tett lehetővé. Az ő ajánlatára ugyanis a Vallás- és közoktatásügyi minisztérium⁴ 57.134/1924. sz. a. kelt rendeletével megengedte, hogy [...] V. oszt.-tól fölfelé magán leánygimnáziumot állíthasson.”⁵

Segítséget nyújtott a „Sacre-Coeur zárda elöljárósága a kezdet nehézségeinél.” Az 1926/27.–1927/28. tanévekben nem jelent meg a budai orsolyiták intézeteinek értesítője. De a Sacre Coeur leánygimnázium értesítője hírt ad a Szent Orsolya-rend magán leánygimnáziumának tanulóiról.⁶ A tanév eseményeiről és az itt tanító tanárokról azonban nincs semmiféle adatunk. Feltételezzük, hogy ugyanazok a tanárok tanították a növendékeket, mint az előző években.

Az 1930/31. tanévben, visszaemlékezve az elmúlt évekre, így fogalmaznak: „A mi intézetünk történetében pedig ez a kilenc év a kezdet, az alapítás nehéz küzdelmes, messze jövődökre kiható, mindennél fontosabb kilenc éve volt.” Ebben az iskolai évben tartották a leánygimnáziumban az első érettségi vizsgát. Így a nyilvános leány- gimnázium megteremtésével megszűnt a magángimnázium és a polgári leányiskola. És bár „a Rend az építkezés folytán nagy anyagi gondokkal küzd, mindent megtesz, hogy könyvtárai és szertárai a modern pedagógiai követelményeknek megfeleljenek. [...] az intézeti rajztermet a jelen tanévben teljesen felszereltette és a modern rajztanítás céljainak megfelelően berendezte.”⁷

A következő, 1931/32. iskolai évben ünneplik az intézet fennállásának tizedik évfordulóját. „Gondolatban bejárjuk ezt a tíz évet és a szeretet és hála soha el nem múló meghatottságával köszöntjük azt a három szerzetesnőt, akik abban az időben jöttek a mi fővárosunkba, mikor a megkínzott világ még alig ocsúdott föl az átélt borzalmak-

2 Ua. p. 3-5.

3 Ua. p. 6-7.

4 A továbbiakban VKM

5 A Szent Orsolya-apácarend „Szent Angela” intézetének ... értesítője 1922-1926. p. 8.

6 A budapesti VIII. kerületi Sophianum Sacré Coeur katolikus leánygimnázium értesítője 1927-28. p. 41-43.

7 A budapesti Szent Orsolya-rend Szent Angela leánygimnáziumának értesítője 1930/31. p. 3-11.

ból. És a megzavart, kislelkű, békére, szeretetre vágyó embereknek elhozták a békét és a szeretetet. [...] Ezt a munkát az Isten áldása kísérte és ezért volt eredményeiben ez a tíz év gazdagabb, értékesebb a békés idők sok-sok tíz événél. Most az évforduló alkalmával gondoljanak azok a leánykák is erre a tíz évre, akik itt nevelődtek és nevelődnek. [...] kérjük az Idők Urát, hogy maradjon fenn ez a hajlék még sok-sok évtizedig, sok-sok évszázadig. A haza javára, az emberiség javára.”⁸

Nagy eredmény a kétosztályos polgári iskolától a nyolcosztályos nyilvános jogú leánygimnáziumig eljutni. 58 kisleánnyal kezdtek és több mint 350 növendéket tanítottak e tanévben. – Még egy fontos esemény történt, ez évben megnyílt a „Szent Orsolya-rendi elemi iskolai tanítónőképző intézet” I. osztálya, 49 tanulóval. Ennek az iskolának a felállítása is a szülők kérésére történt. Az egyházi főhatóság 458/1931. sz. alatt adta meg az engedélyt, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a 840-0-11/1931. sz. átiratával „jóváhagyólag tudomásul vette”. A tanítónőképzőt az egyházi és állami követelményeknek megfelelően szervezték meg. E munkában „fáradhatatlan segítője volt” az Orsolya-rendnek *Balázs Béla*, a Tanítónőképző Intézetek Kir. főigazgatója. A tanítónőképzővel együtt elemi leányiskolát is nyitottak. Erről csak a következő, az 1932/33. tanévi értesítőből tudunk: „Az elmúlt iskolai évben már kicsiny tanítványaink lelkébe is a valláserkölcс alapjait igyekeztünk lerakni.” Sem a tanítónők, sem a tanulók névsorát nem ismerjük.

1932. július 15. fontos évszám az intézet történetében, egy másik régi intézmény is a budai Orsolyiták segítségére siet. Erről így értesítenek: „Az 1932. július 15-ike örökké nevezetes dátum marad a soproni Szt. Orsolya-rendiek történetében. Ekkor lett ugyanis foganatosítva Bíboros Hercegprimás Úr [...] azon terve, hogy a budapesti Orsolyiták rendházát és intézeteit a soproni Orsolyiták vegyék át. [...] intézkedése gondviselészerű volt. Mert látta, hogy a budapesti Orsolyiták fejlődésnek induló intézetére a katolikus egyháznak nagy szüksége van, de ugyanakkor aggodalommal vette észre, hogy [...] a nagyszabású munkához kevés apácával rendelkezik. [...] úgy vélte [...] a budapesti rendházat egyesíti a soproni Orsolyiták rendházával olyan formában, hogy a budapesti rendház tagjai a soproni rendház tagjai lesznek, de nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is. [...] A soproni Orsolyita rendház [...] előre látta azokat a nagyon is nagy áldozatokat, amelyeket az ügy érdekében hozniok kell: apácákat küldeni Budapestre, középiskolára képesítetteket, átvenni a budapesti rendház súlyos anyagi terheit. [...] A tárgyalások gyorsan befejeződtek, és 1932. július hó 15-én meg is történt a budapesti rendház átvétele a soproni rendház által. Maguk a soproni apácák három nappal később, július hó 18-án érkeztek Budapestre. [...] Amikor a budapesti rendházba bevonultak a soproni rendtagok, a *Veni Sancte*”-t énekelték –, de imádkoztak is.” Hogy türelmes szeretettel foglalkozzanak a rájuk bízott növendékekkel a soproni rendházból Budapestre szakadt szerzetes középiskolai tanárok. Valamennyien nagy tudású, jól képzett, nagy pedagógiai gyakorlattal rendelkező apácák voltak.⁹

1938. május 25-29-én tartották Budapesten a XXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust. Ünnepein az intézet növendékei magyaros ruhákban vettek részt. Az Iparcsarnokban tartott leányifjúsági gyűlésen színes képben mutatták be Szent Angela életét, hivatását. Az intézet vendégül látta a kongresszuson részt vevő soproni

8 Ua. 1931/32. p. 3.

9 Ua. 1932/33. p. 3-4.

zárda növendékeit, a nagyszebeni orsolyita tanulókat, a kanadai montreali zárda öt, magyarul beszélő tagját és 29 jugoszláv hölgyet, kik hivatalból voltak ide beutalva.

A II. világháborús évek sok nehézséget, problémát hoztak. Az intézet igyekezett növendékeit megóvni, hogy a tanulók minél kevesebbet vegyenek ebből észre, legfeljebb csak annyit, hogy hosszabb a karácsonyi szünet, később kezdődött a tanév vagy előbb fejeződött be. De az 1947/48. tanévig nagyon sok jól képzett növendék került ki az iskolákból. A leánygimnáziumból a legtöbben tovább tanultak az orvosi és gyógyszerészeti egyetemen, illetve nagyon sok tanár került ki a tanulók közül, sokan visszajöttek iskolájukba, itt kezdték tanári pályájukat, és az államosításig kitarítottak, tanítottak. Az intézet modern és jól felszerelt volt. Megemlíthetjük még az iskola énekkarát, amelynek munkája nemcsak a tagoknak szerzett örömet, hanem a hangversenyek révén a hallgatóságot is zenei élményhez juttatta. Az énekkar vezetője és az iskola irányítói fontosnak tartották, hogy gyakran vigyék a tanulókat hangversenyre és az operába.

1948. június 16-án az országgyűlés megszavazta a 33/1948. törvényt, „a nem állami iskolák fenntartásáról, az állam által való átvételéről, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonbavételéről és személyzetének állami szolgálatba való átvételéről.”¹⁰ Ez megpecsételte az iskola sorsát. 1950 júniusában a tanárnő apácákat, rendtagokat elhurcolták, internálták.

1992-ben újraindult az iskola, „Az Orsolya Rendi „Szent Angela” Általános Iskola és Gimnázium”. Ahogy 1922-ben, most is a ferencesek vették pártfogásukba az iskolát: A Margit körüti Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Ferences Rendtartomány az iskola fenntartója. Az iskola igazgatója is ferences szerzetes: dr. Frajka Félix.¹¹ Az iskola öregdiákjai BOBE néven – budai orsolyiták baráti egyesülete – igyekeztek segíteni volt iskolájuk újjáéledését. Rendszeresen összejöttek és segítettek, ahol csak tudtak.

POLGÁRI LEÁNYISKOLA

Sok nehézséggel kellett megküzdenniük az iskola alapításánál. Az 1922/23. tanévben a polgári iskola I. és II. osztálya indult. Az első osztályban 36 tanulóval, a másodikban 13 leányka tanult, és még kilenc magántanulója is volt az iskolának. Láthatjuk, hogy igény volt egy katolikus leányiskolára, mert az első osztály maximális létszámmal működött, a második osztályba pedig nyilván más iskolákból írták át gyermekeiket a szülők. A II. kerületi Áldás utca 1. alatt működő fővárosi elemi iskola épületében Klebelsberg Kunó nyitotta meg az első iskolai évet.

1923/24-ben pedig már a III. és IV. osztályt is megnyitották. Ebben a tanévben is sok átiratkozás történt, mert a II. osztályban megnövekedett a létszám, a III. osztály létszáma 32 tanuló (az előző évi 13 tanulóhoz képest), és a IV. osztályban 15 tanuló oktatott. Volt még 9 magántanuló. Minden tanévben több és több szülő íratta be leányát az iskolába.

10 A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996. Összeáll. Mészáros István. Bp., 1996. p. 107.

11 Az Orsolya Rendi „Szent Angela” általános iskola és gimnázium évkönyve... - 1999/2000.; 2000/01.; 2001/02. ; 2002/03. tan évekről. szerkesztője Frajka Félix.

„1924/25. tanévben [...] megkaptuk mind a négy osztályra 33.650/925. sz. a. véglegesen a nyilvánossági jogot” olvashatjuk az értesítő 8. oldalán. Az iskolába járó leányok szülei szerették volna, ha a négy polgári után is az apácák felügyelete alatt tanulhatnak tovább gyermekeik. Így e tanévtől magán leánygimnáziumot nyithattak a VKM engedélyével.

Az 1926/27. tanévre szóló tájékoztatóban felvételt hirdetnek a négyosztályos polgári leányiskolába és a magán leánygimnáziumba. Sőt „az 1926/27. tanévben megnyílik a három éves ipari tanfolyam I. osztálya” is.

Az 1927/28. és 1928/29. tanévről – úgy tűnik – nem jelent meg értesítő.¹² Ezért sajnos e tanévekről a polgári iskola esetében nincs adatunk. A leánygimnázium nyolc osztályának megindulásával 1929/30-ban a polgári iskola megszűnt, befejezte áldásos tevékenységét.

LEÁNYGIMNÁZIUM

Az iskolába járó tanulók szüleinek kívánságára nyitották meg a leánygimnáziumot. 1924-ben dr. Pintér Jenő tankerületi főigazgató támogatásával és segítségével a VKM engedélye lehetővé tette, hogy az 1924/25. iskolai évben elkezdődjön a tanítás, felmenő rendszerben a magán leánygimnáziumban. Így e tanévben a leánygimnázium V. osztályában kezdetben tanulni tizenegy diáklány, közülük hárman az előző tanévben a polgári iskola IV. osztályát végezték ebben az iskolában.

Az 1925/26. tanévben a magán leánygimnáziumban 16 növendék tanult. Közülük kettő a IV. osztály, négy az V. osztály, tíz a VI. osztály tanulója. A növendékek névsora és tanulmányi eredményeik megtalálhatók a Szent Szív intézeti Sophianum kath. leánygimnázium értesítőjében is, mivel „Magánvizsgálatot tettek 1926. június 7., 8., 9-én Liber Béla dr. tank. kir. főig. előadó elnöklete alatt a [...] Szent Szív Szerzetesnők [...] leánygimnáziumának tanári karából alakult bizottság előtt.”¹³

Az 1926/27. tanévről értesítő nem jelent meg, de a Szent Szív intézeti Sophianum kath. leánygimnázium értesítőjében megtalálható a Szent Orsolya-rendi Szent Angela magán leánygimnáziumnak az V.(18), VI.(5), VII.(9) osztályába járó tanulóinak névsora. „Magánvizsgálatot tettek 1927. június 21-23. Krywald Ottó prépost, int. igazgató [...], a Szent Szív Szerzetesnők Sophianum kath. leánygimnázium tanári karából alakult bizottság előtt.”¹⁴

Az 1927/28. iskolai évről sem jelent meg értesítő. A Sacré Coeur Sophianum leánygimnázium segítette ismét. Az értesítőjükből megismerhetjük az orsolyiták magán leánygimnáziumában tanuló növendékek névsorát és érdemsorozatát: az V. osztályba 34 tanuló, a VI. osztályba 14, a VII. osztályba 4, a VIII. osztályba 8 magántanuló járt. „Magánvizsgálatot tettek dr. Pintér Jenő tanker. kir. főigazgató úr [...] elnöklete alatt a Sophianum igazgatója és a vezetése alatt álló tanári karból alakult bizottság előtt.”

12 Sem az Orsz. Széchenyi Könyvtárban, sem az Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban nincs.

13 A budapesti Szent Szív intézeti (Sophianum) katolikus leánygimnázium értesítője. 1925-1926. p. 27.

14 14 Ua. 24. p.

A VIII. osztály két kitűnő tanulója Makay Magda és Vaniss Jolán neve az „Érettségi vizsgálat” című fejezetben a jelesen érettek között is megtalálható.¹⁵

A következő az 1928/29. tanévi értesítőben olvasható: „1927/28-ban nagy fordulat állott be a leánygimnázium történetében. A környék társadalma, a székesfőváros tanácsa, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium [...], az egyházi hatóságok [...] áldozatkészsége és fáradhatatlan közreműködésére az intézet végre új épülethez, működéséhez méltó új otthonhoz jutott.”¹⁶

Az 1929/30. évben „a magy. kir. vall. és közokt. min. 550-05-85 1930. sz. a. i. rendelete alapján [...] mind a nyolc osztályba eszközölhetünk beiratásokat”.¹⁷ A leánygimnázium kiépítésével a magán leánygimnázium és a polgári leányiskola is megszűnt.

Az 1930/31. iskolai évben „az ifúság erkölcsi és fegyelmi állapotára az iskolafenntartó Szt. Orsolya-rend hagyományos szigorral, több évszázadon át kipróbált módszerrel vigyázott; hagyományaiból és szigorából ebben a tekintetben nem engedett.” Gondja volt arra is, hogy „növendékeik tanulmányaikban is a kor színvonalára emelkedjenek” mind a reál, mind a humán tudományok terén. A hazafias nevelésre, az önismeretre nevelésre is nagy gondot fordítottak. Az intézet kápolnája javára a szülők ünnepélyt rendeztek május 30-án, melyen közreműködött Dohnányi Ernő, a Zeneművészeti Főiskola igazgatója, és Sík Sándor egyetemi tanár, aki „felolvasást tartott verseiből.”

1931/32. E tanévben ünnepli az intézet tízéves évfordulóját. Tíz év nem is olyan nagy idő, mégis nagyon nagy eredményt értek el Szent Angela szellemében. Az ő jelszavai szerint tevékenykedtek: „Mindent Isten nagyobb dicsőségére. Az ember életében legfontosabb a kötelességteljesítés.”¹⁸ A tantárgyakban mutatott előmenetelen túl, figyeltek az erkölcsi és hazafias nevelésre, az iskolai ünnepélyek megtartására és a tanulmányi kirándulásokra is.

1932/33. Nagy változás következett be ebben az iskolai évben. Mint fentebb már említettük, a hercegprímás úgy döntött, hogy a budai iskolákat a soproni Szent Orsolya rend vegye át. Ez az intézkedés részben az anyagi gondok miatt, részben pedig azért következett be, hogy több középiskolai tanári végzettséggel rendelkező apáca tanítson a rendház iskoláiban.

1933/34. Az iskolai év zavartalanul folyt. A tanári testületben történt néhány változás, mert „a rendi előljáróság arra törekszik, hogy minél több középiskolai oklevéllel bíró rendtagot helyezhessen a budai intézet tanárai sorába.” Ebben a tanévi értesítőben közlik részletesen a tanulók öltözetét: „összes növendékünknek öltözetében alkalmazkodnia kell az előírt ruhákhoz” és ez a bejárókra is érvényes. Külön-külön részletezik a hétköznapi viseletet, a tornaöltözetet és az ünnep- és vasárnapi ruhákat. A valláserkölcsi, az egyéni, a hazafias és a szociális nevelés a múlthoz képest semmit sem változott. Az előírt tananyagot minden tárgyban és minden osztályban elvégezték. De rendkívüli tantárgyakat is tanítottak: görög nyelvet, kézimunkát, karéneket, ritmikus táncot, és volt német és francia társalgási gyakorlat is.

1934/35. A Szent Orsolya rend alapításának 400 éves jubileumát ünnepelték ebben az iskolai évben. Nagyszabású ünnepséget rendeztek ebből az alkalomból. 1935. május

15 Ua. 1927/28. 41-43. p.

16 A budapesti Szent Orsolya-rend Szent Angela-leánygimnáziumának értesítője 1928-29. p. 11-12.

17 A budapesti Szent Orsolya-rend Szent Angela-leánygimnáziumának értesítője 1929-30. p. 15.

18 Ua. 1931/32. 3., 5. p.

20-22-én ünnepélyes litániákat tartottak szentbeszéddel. Május 23-án „délelőtt 9 órakor Serédi Jusztinián dr. bíboros hercegprímás főpapi szentmisét celebrált a rendház házi kápolnájában, melyen a kultuszminisztert Madarász Imre dr. prelátus-kanonok, miniszteri osztálytanácsos képviselte. A növendékek a rend történetét bemutató díszelőadással készültek, amelyet a következő három napon megismétltek. Mindhárom napon „teljesen megtelt az intézet díszterme szülőkkel, érdeklődőkkel.” „Az idei jubileumi ünnepeink, továbbá növendékeinknek egyre növekvő száma szükségessé tették a díszterem megnagyobbítását.” Ez egy szomszédos tanterem falának áttörésével sikerült. Kiegészítették az iskolai színpadot is.

1935/36. Az év történetének legfontosabb mozzanata, hogy „A jelen iskolai év meghozta a katolikus tanügyi intézmények autonómiáját. Így tehát megszűnt az a közvetlen és szoros kapcsolat, amely intézetünket a budapesti tankerületi főigazgatóságához fűzte.”¹⁹ A tanév egyébként a szokásoknak megfelelően folyt. „Az egységes középiskola, az autonóm kat. középiskolák és az iskolai hatóságok” című fejezetben ismertetik a legújabb rendeleteket.

Az 1936/37. iskolai év történetét részletesen – havonta–naponként – leírják az értesítő II. fejezetében: értekezlet, kirándulás, látogató, körmenet, ünnepség, színház stb. A tanári karban e tanévben elég sok a változás. A fegyelmi és egészségi állapot „kielégítő volt.” Ismét leszögezik, hogy az iskolai egyenruhák kötelezőek. A hagyományos valláserkölcsi, hazafias és szociális nevelés mellett fontos volt, hogy tanulóink karácsony közeledtével ajándékokat hoztak a szegényeknek. Nem felejtkeztek meg a missziókról sem. A VKM 1301/1936.sz. rendeletével kiadott tanterv és utasítások szerint az I-II. osztályban osztályfőnöki órákat tartottak.

1937/38. Az iskolai év eseményeit hónapról–hónapra felsorolják az értesítő 19-21. oldalán, majd közlik a tanári karban történt változásokat. A nevelő-oktató munka az előírásoknak megfelelően és a hagyományokat követve folyt. Vendégül látták a soproni zárda növendékeit szüleikkel, és néhány régi növendéket, a nagyszebeni orsolyita növendékeket, igazgatójukkal és énektanárnőjükkel, az Eucharisztikus Kongresszuson részt vevő kanadai és jugoszláviai hölgyeket.

Az 1938/39. tanév történetéről is részletes beszámolót kapunk havi bontásban, ugyanígy a tanári karban történt változásokról. „Az iskola tanulmányi és fegyelmi ügyeit a következő tantervek, utasítások és rendtartás szellemében intéztük” – írják: a VKM 1938. május 25-én kelt 109.646/938. sz. az I-IV. oszt. számára kiadott tanterv szerint, az V-VIII. oszt. az 1927 évi tanterv szerint tanult. Új elem a „Rendszeretetre nevelés. Az új Rendtartás szerint a tanulókat nemcsak magaviselet és tanulmányi előmenetel szempontjából kell megbírálni, hanem rendszeretéből is.” Sajnos ebben az iskolai évben már légmentesített oktatás, nevelés is történt a VKM 4401/1936. sz. rendelete szerint. „Külön légmentesített előadást tartott növendékeinknek Pálosy János alezredes úr, a Ludovika Akadémia tanára; ugyancsak ő dolgozta ki az intézet légmentesítési tervét. [...] Voltak próbák házi riadó jelzéssel. Ezt az oktatást szolgálta a házi betegápolási tanfolyam is. [...] 20 növendék vett részt, vizsgázott és bizonyítványt kapott.”²⁰

19 A soproni Szent Orsolya rend budapesti „Szent Angela” leánygimnáziumának értesítője 1935/36. p. 8.

20 Ua. 1938/39. p. 30.

Az 1939/40. iskolai évben búcsúznak P. Siposs Lénárd Szent Ferenc-rendi szerzetestől: „Kimondhatatlan sokat köszönhet neki a Szent Angela intézet.” Az iskola története a havonta feljegyzett eseményekből áll össze, és közlik a tanári karban történt változásokat is. Januárban ünnepelték „Szent Angela a Szent Orsolya-rend alapítója halálának 400 éves évfordulóját.” – Bekapcsolódtak a „Kistestvér mozgalomba” Köhler Ferenc lazarista atya és Perczel Erzsébet előadása után, amely a nyomortanyák rettenetes állapotáról szólt. Feljegyezték, amire leginkább szükségük volt, ezeket kis növendékeink igyekeztek összeszedni. Majd a végzett növendékek vitték el a szeretetadományokat. – A filmoktatásról hosszan tájékoztatnak: „most már sok film áll a tanár rendelkezésére.” „Nevelő hatása minden filmnek van.” „A film igen jó szemléltető eszköz.” – Április 5-én volt az első rádiószereplésük, az I.-VIII. osztályból 120 növendékkel és a karénekesek vezető tanárával, Cecelits Benőnével.

Az 1940/41. iskolai évben változás történt a Katolikus Tanügyi Főigazgatóság vezetésében. Az évkönyvben két írás köszönti „Kincses Erdély” és Bácska visszatérését. Az iskolaév története hónapról-hónapra és napról napra követi az iskolai év eseményeit. A hazafias neveléssel kapcsolatban úgy vélik, hogy „ebből a munkából minden tanárnak ki kell vennie a maga részét. Ezért, ahol csak alkalom kínálkozik, rámutatunk a magyar vonatkozásokra; kiemeljük a magyar nép tehetségét, érdemeit, hogy ezzel a növendékek nemzeti önértetét, büszkeségét fokozzuk. Megtanulták, hogy nekünk is vannak és voltak nagy tudósaink, feltalálók, művészeink, költőink, államférfiaink, hőseink; hogy nem maradtunk el a művelt államok mögött, büszkén, felemelt fővel mondhatjuk: magyar vagyok!”²¹ A szociális nevelés is sikeres volt: a tanulók szeretetcsomagot küldtek, az egyházközség szegényeinek karácsonyát is széppé tették adakozásukkal. „A nagyváradi Orsolya-rendi leánygimnáziumnak mint testvérintézetünknek főleg ifjúsági olvasmányokat küldtünk.” Érdekes a filmoktatás: „az elmúlt iskolai évben is élénk volt. A filmcsere futár útján történt.” Ismerik a film fontosságát, és ezért minden alkalommal felhasználták, beleillesztették minden tantárgy oktatásába. A növendékek a filmes óráknak örülnek, szeretik. Sajnos a légtalmi ismeretek oktatása is a rendelet szerint folytatódott. Rendkívüli tárgyak: német társalgás, rendkívüli rajz, gyorsírás, karének, tánc.

Az 1941/42. iskolai év eseményeit hónapról hónapra, napról napra követhetjük. Az intézmény nevelő-oktató munkájában egyre nagyobb hangsúlyt kap a szociális nevelés és még fontosabbnak ítélik a hazafias nevelést. „A szociális nevelés jelentős és eredményes ága lesz az iskolai nevelésnek, ha a tanárok szeretettel igyekeznek annak eszméit növendékeik lelkébe ültetni.” A tanulók a katonáknak érmelegítőket, sálakat és más meleg holmit kötöttek. Segítettek mindenhol és mindenkinek. A kórházaknak élelmiszert, könyveket küldtek, támogatták a Vöröskeresztet és az Egyházközség szegényeit is. Egyre fontosabbá vált a légtalmi oktatás is.

Az 1942/43. iskolai év már háborús tanév. Az iskolai évkönyvben már nem jelent meg programtervezés. Az iskolaév történetét és a tanári karban történt változásokat az előző évekhez hasonlóan közlik. A valláserkölcsi nevelésre e tanévben is nagy gondot fordítanak. A hazafias nevelés kapcsán arra törekedtek, hogy „növendékeink lelkében a nemzeti öntudatosságot teljesebbé tegyünk, hazaszeretetüket erősítsük és fokozzuk a hazáért cselekvésre és áldozatra való készségüket.” A déli harangszókor imádkoztak

21 A soproni Szent Orsolya rend budapesti „Szent Angela” leánygimnáziumának évkönyve 1940/41. p. 22.

a harctéren küzdő hős katonáékért. Az iskola elvállalta Virág Benedek sírjának gondozását. „Halottak napján koszorúkat helyeztek a növendékek a sírra.”

A tanulók önzetlensége, adakozása ebben az évben is szép példákat mutatott. Kötött holmit, olvasnivalót, karácsonyi csomagokat stb. küldtek a harctérre. A hadikórházban fekvő sebesülteknek húsvéti ajándékot vittek. Az erdélyi gyerekeknek is küldtek karácsonyi csomagokat. „Hozzájárultunk a marosvásárhelyi népiskola könyvtárának megalapozásához.” Légtalmai ismeretek oktatása, a légtalmai munkáknak a megismertetése, sőt gyakorlati kiképzés is történt. Az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen három tanuló vett részt, közülük nemes tinódi Szalay Sarolta latinból 1. helyes dicséretet nyert. A karácsonyi szünet több mint egy hónapig tartott: december 21-től január 24-ig tartott az úgynevezett szénszünet.

Az 1943/44. iskolai év a háborús helyzet miatt a tanárok részére szeptemberben elkezdődött ugyan, de a tanítás csak november 1-én kezdődött, és már április 1-én befejeződött ez a rendkívül rövid tanév. Április 4-én kiosztották a bizonyítványokat. Az érettségi vizsgák folytak még a hónap végéig. Az oktatást és nevelést igyekeztek a megrövidített tanévben a megszokott módon folytatni. A valláserkölcsi nevelésnek „a háborús viszonyok még több buzdítást nyújtottak a komolyabb életfelfogásra”. Ehhez járult Árpádházi Boldog Margit szentté avatása, aki szintén vérzivataros időkben élt, és aki példát mutatott életével a mai leányoknak. A szentté avatási ünnepségeken az iskola tanulói is részt vettek. Támogatták a szegény sorsú gyermekeket, a missziókat, a katonákra és sebesültekre is gondoltak, gyűjtöttek számukra élelmiszert, cigarettát stb. „Tanulmányi kirándulások tekintettel a rendkívüli körülményekre az 1943/44. iskolai évben nem voltak.”

Az 1946/47. iskolai évben egy rövid, sokszorosított évkönyv jelent meg. Az 1944/45. háborús tanévről és a háború utáni 1945/46. tanévről nyomtatott évkönyv nem jelent meg, talán, esetleg valahol található egy-egy gépelt példány. Nagyon rövid az iskolai év története, de ez már egy normális tanév volt. Egy fontos változás azért történt, a VKM 1945-ös rendelete szerint I. és V. osztállyal indult az általános iskola. Ezért a nyolcosztályos leánygimnázium első és második osztályából az általános iskola V. és VI. osztálya lett. Természetesen a karácsonyi szünet kissé hosszabb volt, december 22-től január 16-ig tartott, szénszünetnek is nevezték. Az ostrom 75%-os rombolást okozott az intézetben. Igyekeztek a romokat eltakarítani, hozzákezdtek az újjáépítéshez.

Az 1947/48. tanévben is működött még a leánygimnázium, de évkönyv nem jelent meg az eseményekről, tanárokról, tanulókról. Az iskolát az 1948. júniusi törvénnyel államosították.

A gimnázium könyvtárai

Nincs adat arról, hogy a kassai intézet tanári és ifjúsági könyvtárából át tudtak-e menteni valamennyi dokumentumot. Valószínűleg nem, mert az első értesítőben a következő bejelentést olvashatjuk: „Már az első tanévben megkezdjük a tanári s ifjúsági könyvtár felszerelését s fejlesztjük évről-évre.”²²

Létesítettek tankönyv-kölcsönkönyvtárat is, amely „30 növendéket csekély használati díj ellenében az összes tankönyvvel ellátott. S a kölcsönkönyvtárat évről-évre

fejlesztette a Rend, úgy, hogy abból az „1924/25. tanévben már 126 növendék kapott meg minden tankönyvet.”²³

Az 1925/26. tanévben a tanári könyvtár 30 kötetel, az ifjúsági könyvtár 102 kötetel gyarapodott. A tanári könyvtár e tanévben 278 kötet, az ifjúsági 569 kötetből áll. Nagy súlyt helyeztek az olvasásra és az olvasmányokra. Így az 1928/29. tanévben is gyarapítják a könyvtárak állományát. „A fenntartó Szent Orsolya rend áldozatkészsége, jötevőink ajándékozásai nagyban gyarapítják az egyes gyűjteményeket.” E tanévben dr. Félix Anna magyar-latin szakos középiskolai tanár a tanári könyvtár őre.

Eddig a tanévig a polgári iskola és a magán leánygimnázium tanári és ifjúsági könyvtáiról írtunk. A továbbiakban a leánygimnázium tanári és ifjúsági könyvtárainak adatait ismertetjük.

Az 1930/31. tanévben a tanári könyvtár 10 kötetel, az ifjúsági 70 kötetel gyarapodott. Bár az intézet az építkezés miatt anyagi gondokkal küszködött, mégis fontosnak tartotta a könyvtár gyarapítását.

1931/32-ben úgy tűnik, nem gyarapodott a könyvtár, „mivel a múlt 1930/31-ik tanévben nagyobb befektetést eszközöltünk a tanári és ifjúsági könyvtár gyarapítására.”

Az 1932/33. iskolai év nagy változást hozott a könyvtárak helyzetében is, mint írják: „új rendezés alá kerültek.” Gyarapodása: vétel 59 mű 67 kötetben, ajándék 249 mű 312 kötetben és „33 folyóirat ezidei évfolyama”. Megtudhatjuk az ajándékozott könyvek szerzőjét és címét, sajnos a vásárolt műveket nem sorolják fel. „Ezekon kívül a soproni Rendház 222 művet ajándékozott intézetünknek. A könyvtár jelenlegi állománya: 820 mű 1099 kötetben. Őre: Mater Molnár Angelica.” Majd „A tanárok, illetőleg a növendékek számára a következő folyóiratok járnak:” felsorolás következik, így megtudhatjuk a folyóiratok címét is. A könyvtár és a szertárak szak szerinti bontását is végre megismerhetjük. „Az ifjúsági könyvtár rendezésénél könnyebb kezelés végett külön csoportba osztottuk az egyes osztályok számára alkalmas olvasmányokat és az önképzőkör könyveit, továbbá a Szent Angela-kör rendelkezésére álló, főképp vallásos tartalmú műveket. A rendezés alkalmával nem kerülhettük el természetesen a selejtezést sem. Jelenlegi állomány 705 mű 1060 kötetben. A könyvtár ezévi gyarapodása vétel útján 178 mű 331 kötetben; ajándékozás útján: 11 mű 11 kötetben.” Ez utóbbiak szerzőjét és címét felsorolják. „A szertár [!] őre: Mater Varga Editha.”²⁴ Tehát az ifjúsági könyvtárat is ő kezelte.

1933/34. „Beszerzésre a jelen iskolai évben is tetemes összeget fordítottunk. A butorzat kiegészítésére szolgált egy nagy, nyolcajtós emeletes könyvszekrény [...], a tanári, egy-egy, a folyosó fölkéibe helyezett – faliszekrény [...] az ifjúsági- és a segélykönyvtár számára.” A tanári könyvtár ezidei gyarapodása: vétel útján 205 mű, 231 kötetben és 21 folyóirat [...], ajándékozás útján 280 mű, 305 kötetben.” Az ajándékozott könyvek „tetemes része a soproni rendház Nagytisztelendő Fejedelemasszonyának adománya” – 170 mű, 191 kötetben.

„Az ifjúsági könyvtár gyarapodása vétel útján 187 mű, 350 kötet és 24 folyóirat ezidei száma [...], ajándékozás útján 19 mű 19 kötetben.” Mindkét könyvtár esetében megadják az ajándékozók nevét és azt, hogy hány kötetet ajándékoztak. Majd felsorolják a tanári és az ifjúsági könyvtárba járó folyóiratok címét.

23 Ua. p. 8.

24 A budapesti Szent Orsolya-rendi Szent Angela leánygimnázium értesítője 1932/33. p. 29-32.

Az 1934/35. iskolai évben a tanári könyvtár „főleg vétel útján gyarapodott.” Ajándékba kaptak 29 művet, 35 kötetben. Az összes gyarapodás 152 mű, 169 kötetben. Felsorolják a beszerzett néhány fontosabb mű címét, valamint az ajándékozót. Megtudhatjuk még a tanári könyvtár számára járatott folyóiratok címét is. Ez évi állomány: 1401 mű, 1887 kötet.

Az ifjúsági könyvtár vétel útján 49 művel, 71 kötetben, ajándékozás útján 16 kötetrel gyarapodott, valamint 22 féle folyóiratot olvashattak a növendékek. Ezek címét is felsorolják.

1935/36. A könyvtárak e tanévben „átrendezés” alá kerültek. A tanári könyvtár vétel útján 80 művel (91 kötetben) gyarapodott – a legfontosabbakat felsorolják. Az ajándékozót is megtudhatjuk: a soproni Rendház 23 könyvet, a Statisztikai Hivatal 24 művet ajándékozott. A folyóiratokról cím szerinti lista készült. A könyvtár öre Mater Stein Xavéria.

Ifjúsági könyvtár: vétel 24 mű, 42 kötetben: ebben a tanévben is 22 féle folyóirat járt. A könyvtár öre Mater Varga Editha.

Segélykönyvtárat is létesítették az iskolában. Ezzel a „szegényebb sorsú tanulóknak” akartak segíteni. Állománya 994 kötet volt. 103 tanuló vette igénybe, 834 könyvet kölcsönöztek. A könyvtár öre M. Molnár Angelica.

1936/37. A tanári könyvtárról megtudhatjuk, hogy „az idén rendeztük újra, selejtezünk és gyarapítottunk” A könyvtár állománya 991 mű, 1539 kötetben. Gyarapodás vétel útján 75 mű, 80 kötetben. A fontosabbakat felsorolják, ugyancsak az ajándék könyveket is, az ajándékozó nevével együtt. A könyvtár öre: Mater Findeis Annuntiata.

Az ifjúsági könyvtár kötetait három csoportba osztották: a) osztályok szerint elkülönülő kötelező olvasmányokra, b) önképzőköri könyvekre és c) vallásos művek gyűjteményére. A gyűjtemény neve: „Szent Angela” Könyvtár. 123 kötetet vásároltak, 3 mű ajándék és 20 féle folyóiratot járatnak. Öre M. Varga Editha.

1937/38. A tanári könyvtár gyarapodása 94 mű, 105 kötetben – vétel és ajándék. Plusz a folyóiratok, címmel felsorolva.

Ifjúsági könyvtár: 112 könyv vétele, 17 féle folyóirat – három csoportba osztva.

A könyvtárak örei nem változtak.

1938/39. A tanári könyvtár idei gyarapodása vétel és ajándékozás útján 39 mű 57 kötetben és a folyóiratok. Ifjúsági könyvtár részére 62 kötet könyvet és 17 féle folyóiratot vásároltak.

1939/40. A tanári könyvtár gyarapodása vétel és ajándék útján 37 mű, 44 kötetben és a folyóiratok. Az ifjúsági könyvtár 60 kötet vásárolt könyvvel gyarapodott, és 14 féle folyóiratot járatnak.

1940/41. A tanári könyvtár vétel és ajándékozás útján 115 kötetrel, az ifjúsági könyvtár 72 kötetrel és 16 féle folyóirattal gyarapodott. A tanári és ifjúsági könyvtár számára járó folyóiratok címét együttesen közlik. A segélykönyvtár részére egy könyvszekrényt csináltattak.

1941/42. A tanári könyvtár 29 művel, az ifjúsági könyvtár 9 kötetrel és a folyóiratokkal gyarapodott.

1942/43. A tanári 72 művel, az ifjúsági és önképzőköri könyvtár 52 kötetrel és a folyóiratokkal gyarapodott.

1943/44. A könyvtárakról csak az Iskolai felszerelések értéke című kimutatásból értesülünk: a tanári 39 kötettel, az ifúsági és önképzőkori könyvtár 33 kötettel gyarapodott.

Az 1946/47. iskolai évkönyv szerint az ostrom a könyvtárakban is sok kárt okozott. A tanári könyvtár e tanévben 17 kötettel gyarapodott, állománya 1671 kötet. A Köznevelés, a Pedagógiai Értesítő és a Magyar Közlöny című folyóiratokat járatták. Az ifúsági könyvtár nem gyarapodott, állománya 698 darab könyv.

Szertárak a gimnáziumban

„Az ének és tornatermet, valamint a szertári felszereléseket a szék. Főv. Tanács kegyes engedélye s Csapó Rezső főv. el. isk. igazgató úr szíves jósága folytán a fővárosét használja az intézet. De már e téren is megkezdette a szükséges felszerelések beszerzését.” Ezzel indultak.²⁵

Az 1928/29. tanévben a szertárak, tehát a filológiai, történelmi, természetrajzi, földrajzi, fizikai, rajz-, torna- és zeneszertárak „rendezés és leltározás alatt vannak.” De a beszerzés és ajándékozás azért nem állt meg.

A következő iskolai évben nagyon részletes jelentést és felsorolást kapunk a Szertárak ezidei beszerzései cím alatt. Kémiai szertár, fizikai szertár, természetrajzi és egészségügyi szertár, földrajzi szertár és a tornaszertár nagyon sok eszközzel, illetve földgömbbel, térképpel gyarapodott. A tornaszertár gyarapodását a „Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr nagylelkű adománya képen” kapták.

Az 1930/31. iskolai évben a rajztantermet teljesen felszereltették és berendezték.

„A szertárak közül [...] az idei 1931/32. tanévben a vegytani és természetrajzi szertárak felszerelésére fordítottunk nagyobb összeget.”²⁶

Az 1932/33. iskolai év értesítőjéből részletesen megismerhetjük az iskola szertárait. Külön-külön, mindegyik szertár állapotáról, állományáról képet kaphatunk: jelenlegi állománya, az e tanévi gyarapodása, az ajándékok és az ajándékozók felsorolása, végül a szertár őrének neve.

Az 1933/34. iskolai évben a történelmi és földrajzi szertár állománya vétel útján és a soproni rendház ajándékával gyarapodott. A természetrajzi szertár felszerelése is jelentősen gyarapodott. Vásároltak is, de ajándékot kaptak a soproni rendháztól, szülőktől és növendékektől. A tanítónőképző növendékei is szaporították a szertár felszerelését. „A természettani szertár számára szerszámokat vásároltunk, javításokat eszközöltünk és házilag is könnyen előállítható taneszközöket készítettünk.” A soproni rendház „84 darab fizikai készüléket” ajándékozott, szülők, tanulók is gyarapították az állományt. Vásároltak egy zongorát és egy kis gyakorló harmóniumot. A tornaszertár 39 db teniszütőt és labdát kapott.

1934/35. tanévi gyarapodásról is részletesen beszámol az értesítő. Ki kell emelnünk, hogy „a művészettörténeti felszerelést ft. Bozsonyik József hittanár úr értékes ajándéka: 60 darab renaissance-kori alkotásnak művészi reprodukciója gyarapította.”

Az 1935/36. tanévtől az 1939/40. tanévig is minden szertár gyarapodott. A gyarapodást, az ajándékozó nevét és az adott szertár őrét szertáranként részletesen felsorolják.

25 A Szent Orsolya apácarend „Szent Angela” intézetének értesítője 1922-1926. p. 9.

26 A budapesti Szent Orsolya-rendi Szent Angela leánygimnázium értesítője 1931/32. p. 13.

Fontos, hogy az 1939/40. iskolai évben „a biológiai kertről” és különböző növényekkel történt gyarapodásáról is írnak.

A háború a szertárakat sem kímélte, amit lehetett igyekeztek megmenteni, de nagyon kevés eszköz maradt épen – értesülünk az 1946/47. iskolai évkönyvből. Felsorolják a megmaradt állományt.

IFJÚSÁGI EGYESÜLETEK

Az 1923/24. iskolai évben megalakult a Madách-önképzőkör a polgári iskola és a magán leánygimnázium tanulóiból. Az 1930/31. tanévtől a „Pázmány Péter” önképzőkör működött, ünnepeket rendeztek, felolvasásokat tartottak. A „Szent Angela” kör 1925 óta működött, tagjai vállalkoztak tíz alapító szent erényeinek követésére. Volt még Latin olvasó kör; Matematikai és fizikai kör; Gyorsíró-kör.

IPARI TANFOLYAM

Az intézet 1922/1926. tanévi értesítőjében a 14. oldalon Az intézet szervezete című fejezetben arról tudósítanak, hogy „a jövő tanévben megnyitja a Rend a három éves ipari tanfolyamot.” Azután a 31. oldalon a Tájékoztató az 1926/27. tanévre című részben megismétlik, hogy „Az 1926/27. tanévben megnyílik a három éves ipari tanfolyam I. osztálya [...]” Mivel az 1926/27. és az 1927/28. tan évekről nincs értesítő, az iskoláról sincs információk. Annyit lehet tudni, hogy Rácz Zsuzsanna tanárnő „iskolán kívüli működése” szerint az 1928/29. tanévben „tanít az Orsolya-rend polgári leányiskolájában és női ipariskolájában.” Az 1929/30. tanév értesítője szerint „Az intézetnek van: [...] hároméves felső női ipariskolája”, tehát az ide járók is lehetnek bennlakók, vagy félig bennlakók.

TANÍTÓNŐKÉPZŐ INTÉZET

Az egyházi és állami főhatóság engedélyével a Szent Orsolya-rendi elemi iskolai tanítónőképző intézet első osztálya az 1931/32. tanévben indult. A szülők már évek óta kérték a tanítónőképző alapítását. Nagyon sokan jelentkeztek, így sok tanulót „kénytelenek visszautasítani”. Az intézet első tanévében 49 tanuló kezdte meg tanulmányait, de év közben hét tanuló kimaradt. Az iskola igazgatója a leánygimnázium igazgatója. A tanárnők is a leánygimnázium tanárai. A tanítónőképző „az egyházi és állami követelményeknek mindenben megfelelő módon volt szervezve.”

A felmenő rendszerben szervezett tanítónőképző második tanévében, 1932/33-ban már 66 (35+31) növendék készült a tanítónői pályára. Ebben a tanévben vette át a soproni Szent Orsolya-rend a Hercegprímás intézkedésére – a budapesti orsolyiták rendházát és iskoláit, így a tanítónőképzőt is. E tanévről már külön értesítőt adtak ki,

melyben megtalálhatjuk az iskolai év részletes történetét, az „épület, udvar, kert, berendezés és felszerelés” helyzetét. Úgy tűnik, a leánygimnáziumtól külön vannak a tanítónőképzőnek könyvtárai, szertárai, amelyeknek az anyagából sok minden a soproni rendháztól származik. Megünnepelték Szent Orsolya és Szent Angela ünnepét. Nagy gondot fordítottak az ünnepélyekre, mert úgy vélik, hogy „Az iskolai ünnepélyek nagy nevelő értékének tudatában felhasználtunk minden alkalmat, hogy [...] felléptessük növendékeinket és így a jövődő pályájukon oly nagyfontosságú nyilvános fellépésben is minél nagyobb jártasságra teyenek szert.”²⁷

Az 1933/34. tanévben már három osztályban folyt a tanítónőjelöltek képzése. (47+34+36). Tehát egy harmadik tantermet is berendeztek. A díszkert egy részét gazdasági kertté alakították, hogy a tanítónőjelöltek gyakorolhassák a virág- és gyümölcskertészetet, valamint a veteményeskert gondozását is megtanulják. A főzési gyakorlatokhoz konyhát is berendeztek: gáztűzhely, asztalok, edények stb.

Az 1934/35. tanévben már négy osztályban folyt az oktatás, nevelés. Az iskolai év történetét részletesen hónapról hónapra, napról napra közlik, ugyanígy a tanári testületben történt változásokat is. Több növendék kapott tanulmányi segílyt a VKM-től, az egyházközségtől, a Magyar Vöröskeresztől. Célkitűzésük, hogy „az életre, a mai nehéz súlyos, sokszor válságos körülményekre akarjuk előkészíteni növendékeinket. Nehéz feladat, mert nem egyszer kell nélkülöznünk a szülői ház támogatását.” A hazafias és a szociális nevelés elmaradhatatlan függvénye a vallásos érzelem kifejtésére. 70 szegény sorsú családnak juttattak karácsonyi ajándékot, ruhát, élelmiszert. Az esztétikai nevelés keretében fontos volt a kert és udvar rendje, a virág a tanteremben. A tanítást a VKM rendelete és utasításai szerint végezték. A kertészeti és főzési gyakorlatok mellett látogatták a gyakorlóiskolát, megfigyelték a mintatanításokat.

Az 1935/36 iskolai év történetét havi és napi bontásban közli az értesítő. Ebben a tanévben nyílt meg az V. osztály. Ezért a tanári kar tagjainak száma is nőtt. „A tornaterem a jelen tanévben új elhelyezést nyert az intézettel közvetlen összeköttetésben levő villában.” A játszótéren „gyűrűhintákat és mászóköteleket” szereltek fel. A tanítást a VKM 42.500/1925. sz. rendelet és a püspökkari tantervek és utasítások szerint végezték. Az elméleti tanítást pedagógiai gyakorlati képzés egészítette ki. Gyakorló iskolai látogatást a III-V. osztály tanulói végeztek. „Megfigyeléseikről írásban beszámoltak. A IV. és V. éves növendékek az egyes gyermekekről lélekrajzot készítettek. [...] Az V. éves növendékek a tanév II. felében gyakorlóiskolai látogatásuk alkalmával egy-egy tantárgyból tanítottak. [...] A IV. és V. éves növendékek számára a gyakorlóiskolai vezetőik mintatanításokat tartottak.

Az 1936/37. iskolai év értesítője Krónika című fejezetében közli az év eseményeit. A tanári testületben is történtek változások, több tanárnő visszamehetett a soproni iskolákba. A Nevelés című fejezetben beszámolnak az intézetben folyó vallásos, hazafias, testi és esztétikai nevelésről. „Inségakció” a címe a szociális nevelésnek, illetve a jótékony, tevékeny felebaráti szeretet gyakorlásának. A gyakorlóiskola szegény sorsú növendékeit támogatták, segítették. A növendékek naponta látogatták a gyakorlóiskolát, tanítási gyakorlatokat végeztek, és részt vettek a gyakorlóiskolai tanítók mintatanításain. Az iskola értesítőjéből részletesen megismerhetjük a tanítási gyakorlatok

27 A budapesti Szent Orsolya-rendi [...] tanítónőképző-intézet értesítője 1932/33. 24-26. oldalán találjuk részletesen az „ünnepélyek sorozatát”.

menetét, témáját, célját. Tanítónői oklevelet kapott 30 tanuló, hárman német nyelvű iskolákban való tanításra is szereztek képesítést.

Az 1937/38. iskolai év eseményeit a Krónika című fejezetből ismerhetjük meg. A nevelés, oktatás, a gyakorlati képzés az elmúlt tanévekhez hasonlóan folyt. Az értesítőben egy új fejezet, A kötelező és ajánlott olvasmányok jegyzéke című jelent meg. A másik új fejezet Ének- és zeneoktatás. Bekapcsolódtak az Eucharisztikus Kongresszus ünnepségeibe. Nagy élmény volt a lányifjúság gyűlésén való részvétel, amelyen a képző énekkara is szerepelt. 46 tanuló nyert tanítónői oklevelet.

Az 1938/39. iskolai évben indul a leánylíceum I. osztálya. A II-V. osztály tanítónő-képző-intézet. A nevelés, tanítás, gyakorlati képzés a korábbi tanévekhez hasonlóan történt.

Nemzeti nevelés címmel értekeztek a témáról, többek között megállapítva, hogy „Mindnyájan egyforma erővel igyekszünk tanítványaink beszédét javítani, tiszta magyarossá, zamatossá tenni. A nyelvtisztaság őrzése mellett alkalmat adtunk növendékeinknek, hogy betekintést nyerjenek hazánk néprajzi viszonyaiba. Valamennyi tantárgy keretében foglalkoztak népismerettel. [...] Teljes átéléssel kapcsolódtak bele növendékeink hazánk művészeti kultúrájába is. [...] Sok nemzeti táncot tanultak leányaink, s megismertek népi játékaikkal. [...] Úgy érezzük, hogy [...] sikerült növendékeink lelkében a nemzeti és hazafias érzést elmélyíteni. Ezt bizonyítja az a lelkesedés, áldozatos segíteni akarás, mely a Felvidék visszacsatolásakor mutatkozott. [...] Ötödéves növendékeink ott voltak a felejthetetlen kassai bevonuláson. Majd személyesen vitték el az intézet zászlóját a szenci elemi iskolának.”²⁸ A tanulók közül sokan „vállalkoztak az ápolónői tanfolyam elvégzésére.” Negyvenen kaptak oklevelet, heten közülük német nyelvű iskolában való tanításra is.

Az 1939/40. iskolai év Szent Angela halálának négyszáz éves évfordulója. A Krónika közli az eseményeket, ünnepségeket. Az I-II. osztály leánylíceum, a III-V. osztály tanítónőképző intézet. A szociális nevelés keretében segítették a gyakorló iskola szegény sorsú tanulóit, de „gondoltak a nyomorék gyermekekre, az árvízkarosultakra, a missziókra, a szegény templomokra is.” Az esztétikai nevelésre is gondot fordítottak. „Hiszen leányokat nevelünk, akiknek az a feladatuk, hogy szebbé varázsolják környezetüket.” Virág az ablakokban, tantermekben, fontos az épület és udvar rendje. Megjelenésük csinos és izléses legyen, ruhájukat, felszerelésüket tisztán s rendben tartásuk. A „Rajz és kézmunka kiállításunk pedig éppen annak bizonyossága, hogy ezt a célt, ha nem is egészen, de legnagyobb részben és növendékeink legtöbbjénél elértük.” olvashatjuk az évkönyvben.

„A testi nevelés szükségességét is átérzte intézetünk. Hiszen csak ép testben lehet ép lélek.” Ezt a célt szolgálták a tornaórák, a játékdélutánok, a táncoktatás, korcsolyázás, teniszezés, séták, kirándulások. Sajnos ebben az iskolai évben légtalmi nevelést is tartani kellett, amely két részből állt: elméleti és gyakorlati részből. „A testnevelési órák keretében rendszeresen megismertettük növendékeinkkel a légitámadás veszélyeit, de előkészítettük őket a védelem és segélynyújtásra is. [...] A légtalmi riadó jelére a legnagyobb fegyelmettséggel vonultak le – minden osztály az előre kijelölt uton – az intézet előírás szerint berendezett óvóhelyre.” Tanítónői képesítést 31 tanuló nyert.

28 A soproni Szent Orsolya rend budapesti leánylíceumának, tanítónőképző-int. évkönyve 1938-39. 26-28. p.

Az 1940/41. iskolai évről szóló évkönyv egészen más elrendezésű, mint az előzőek. Az Intézetünk az 1940-41. tanévben című fejezetben közli, hogy a Hercegrímás 5264/1940. sz. rendelete szerint „a kat. fiú- és leánylíceumok, tanító(nő)képző-intézetek nevelő és oktató munkájának irányítása, közoktatásügyi igazgatásának vezetése az 1940-41. iskolai évtől kezdve a Katolikus Középiszkolai Főigazgatóság hatáskörébe tartozik.” Új fejezet A tanári testület és munkaköre után A tanári testület társadalmi és irodalmi tudományos működése című. Nevelés terén az előző iskolai évek szerint működtek. A Hazafias nevelés kapcsán örülnek a visszatért Erdélynek és Délvidéknek. A növendékek „igaz örömmel vettek részt a budapesti képzőintézetek ünnepélyein az Országzászló előtt.” Szociális nevelés: a gyakorló iskola V-VI. osztályának szegény sorsú tanulóit segítették, ellátták őket tízóraival, ruhával. Az erdélyi menekülteket, árvízkárosultakat, a pestszentlőrinci állami lakótelep szegény gyermekeit is segítették. Rendkívüli tárgyak a francia nyelv és a karének. Az énekkar sokat szerepelt, például 1941. március 22-én a Zeneakadémián az ifjúsági hangversenyen és május 1-én a lapról olvasási versenyen.

Az 1941/42. iskolai év az iskola fennállásának 11. éve. A Krónika fejezet helyett A tanév története olvasható az évkönyvben. Új rész a Nyelvédelem, melynek főbb szempontjai a következők: „Iskolánk kezdettől fogva bekapcsolódott a nyelvtisztítási munkájába. [...] Növendékeink törekedtek a nyelvi hibák, idegenszerűségek kiküszöbölésére és a szebb, tökéletesebb magyar kiejtés elérésére.” Ez évben is nagyon fontos volt a légtalpra való nevelés. Több helyen is szerepelt az énekkar: 1941. október 6-án a „Katolikus napok” alkalmával a Pesti Vigadóban, február 2-án a Zeneakadémia Nagytermében. „Ezt a műsorunkat másnap a rádió közvetítette.” 33 tanuló kapott oklevelet.

Az 1942/43. iskolai év nehezebb körülmények között zajlott. A tanév leírt története nagyon rövid, szűkszavú. Nem tudhatjuk meg, mi történt hónapról hónapra, de mint írják, „a világegés pusztító lángjai közepette is békén dolgozhattunk.” A karácsonyi szünet december 20-tól január 24-ig tartott, tehát szénszünet volt. A tanítás is már június 2-án befejeződött. Továbbra is fontosak a légtalpi gyakorlatok. Tanítónői oklevelet kapott 21 növendék.

Az 1943/44. iskolai év a háborús viszonyok miatt csak november 1-én kezdődött és április elsejéig tartott. A Krónika közli az egész tanév történetét. Az év kiemelkedő eseménye volt Árpádházi Boldog Margit szenté avatása és az ehhez kapcsolódó ünnepségek. Huszonegyen kaptak oklevelet, kántori oklevelet négyen.

Az 1945/46. iskolai év történetéről készült egy gépirásos évkönyv. Eszerint „az iskola épülete a bombázások következtében nagyon megrongálódott.” A kár 75%-os. „Internátusunk az ostrom áldozata lett. Épületei rommá dőltek.” Az iskola felszerelése tönkrementek, a bútorzat is nagyon megrongálódott. Hosszú karácsonyi, illetve szénszünet volt. A leánylíceum IV. osztályában első ízben volt érettségi.

Az 1946/47. iskolai évről sokszorosított, rövid évkönyv jelent meg. Ez évben az ablakok beüvegezése és a bútorok megjavíttatása folyt. A mintakönyha megsemmisült. Pótlására 700 Ft-ot fordítottak. A gyakorlókertben az elpusztult gyümölcsfák helyébe néhány újat ültettek. December 21-től február 2-ig karácsonyi, illetve szénszünet volt. 35 tanuló kapott tanítónői oklevelet.

Az 1947/48. tanévben is működött az iskola, de nyomtatott adatok nem jelentek meg az eseményekről, tanárokról, diákokról, a képezítő vizsgáról. 1948 júniusában államosították az iskolát.

A tanítónőképző intézetnek is volt tanári és ifjúsági könyvtára. Az első évről nincs adat. Valószínűleg a leánygimnázium könyvtárait használták. Az 1933/34. tanévben annyit írnak, hogy „könyvtáraink jelentékenyen gyarapodtak”, és felsorolják a tanári könyvtár számára járó folyóiratokat. A könyvvállomány az 1943/44. tanévre 2150 kötetre gyarapodott. Az ifjúsági könyvtár köteteit két csoportba osztották: kötelező olvasmányokra és az önképzőkör könyvtárára. Az 1943/44. iskolai évben 1461 kötet volt. A háborús események a könyvtárakat sem kímélték, erősen lecsökkent az állományuk.

A szertárak állományát részletesen leírják az értesítőekben/évkönyvekben és a Kimutatás a szertárak [...] gyarapodására, értékére című statisztikában megtalálható: a gyarapodás, érték, összes állomány, összes érték és végül a szertárak órének neve.

Ifjúsági egyesületek: Mária-kongregáció, Szent Angela-kör, Pázmány Péter önképzőkör, Sportkör.

ELEMI LEÁNYISKOLA – GYAKORLÓ ELEMI ISKOLA

Az 1931/32. tanévben nyílt meg. E tanévről csak a tanítónőképző intézet 1932/33. tanévi értesítője Elemi leányiskola című fejezetéből értesülünk: „Az elmúlt iskolai évben már kicsiny tanítványaink” voltak. De a tanítónők és a növendékek nevét nem ismerjük.

Az 1932/33. tanévben „kéttagozatú, négyosztályú, háromtanítós leányiskola.” 34 tanuló és 5 magántanuló járt az elemibe.

Az 1933/34. tanévben 37 tanulója van az elemi leányiskolának. Szent Orsolya, Szent Angela és Szent Erzsébet ünnepet rendeztek. Ez utóbbi kapcsán ruhákat, játékokat, édességet gyűjtöttek a szegények karácsonyára, húsvétkor Sopron szegény sorsú tanulóinak küldtek édességet. Német- és francia nyelvi oktatás is folyt, hetenként 2-2 órában. A VKM 22 darab történelmi és földrajzi fal térképet ajándékozott az iskolának.

Az 1934/35. tanévtől „gyakorló elemi iskolává” alakult át az elemi leányiskola. „A két tagozatra osztott elemi iskolát napról-napra látogatták a tanítónőjelöltek.” A négy osztályban 34 leányka tanult. A gyakorló elemi iskola természetesen együttműködött a tanítónőképzővel. Az ünnepélyeket a tanítónőjelöltek bevonásával rendezték.

Az 1935/36. tanítási évtől gyakorló elemi iskola I-VI. osztállyal. 1940/41-től fiúkat is felvettek a gyakorló iskolába. 1941/42-ben VII. osztály, 1942/43-tól VIII. osztály is működött. De fiúk csak az I-IV. osztályba jártak.

Az 1946/47. tanévben általános iskola működött a leánygimnáziumban, a VKM 1945. évi rendelete szerint indultak az általános iskolák I. és V. osztállyal. Az I-IV. osztály koedukált, az V-VI. leányosztály. Az általános iskolába 335 diák és 5 magántanuló járt.

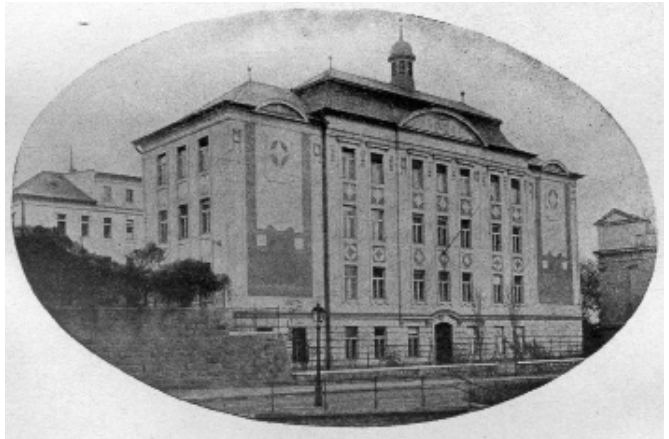
Az intézménynek két könyvtára volt: „gyakorló isk. tan. Könyvtára” és a „gyakorló isk. kölcsön könyvtára”.

INTERNÁTUS

Az 1929/30. tanévtől a Szent Orsolya-rend bennlakó és félig bennlakó növendékeknek internátust is fenntartott. Valamennyi iskolatípusból jelentkezettek növendékek. Minden tudnivalóról: felvétel, fizetés, felszerelés, étkezés stb.-ről tájékoztatást adtak az értesítőkbén.

A múlt iránti tisztelet vezetett abban, hogy megírtam, összegyűjtöttem a budai orsolyita iskolák történetét. Sajnos 1948-ban, az alig több mint fél évszázados iskolák egy tollvonással megszűntek. Az addigi áldásos oktató-nevelő munkájuk eredményeként viszont kitűnő leányok/asszonyok válhattak tanítványaikból. A végzett diákok közül többen visszatértek – már mint tanárok – az alma materbe. Az iskolák történetét terjedelmi okokból nem lehetett a teljesség igényével bemutatni, ezért csak a fontosabb eseményeket villanthatam fel.

A Szent Angela Leánygimnázium épülete Budán az 1930-as években